

ลักษณะการกระทำของความผิดกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบ
กฎหมายต่างประเทศ

CHARACTERISTICS OF OFFENCE ON LOANS OF MONEY AMOUNTING TO PUBLIC
CHEATING AND FRAUD : A COMPARATIVE STUDY OF THE FOREIGN LAWS

จิรกฤต ปิฎกรัษ

Jirakrit Pidokrad

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : jirakrit.pj@hotmail.com

Graduate student of Master of Laws Program in Criminal Law, Faculty of Law, Thammasat University

Email address : jirakrit.pj@hotmail.com

Received : January 8, 2019

Revised : March 6, 2019

Accepted : March 28, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาในเรื่องลักษณะการกระทำของความผิดกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะการกระทำที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ โดยประเทศที่นำมาเปรียบเทียบ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศสิงคโปร์ จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า การบัญญัติลักษณะของการกระทำในกฎหมายต่างประเทศบัญญัติกว้างกว่ากฎหมายของไทย กล่าวคือ กฎหมายของไทยไม่ได้บัญญัติให้การชักชวนผู้อื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นความผิด แต่กฎหมายต่างประเทศบัญญัติให้การชักชวนผู้อื่นเป็นความผิดแล้ว ดังนั้นบทความนี้จึงเสนอการชักชวนผู้อื่นสมควรเป็นความผิด และรับโทษตามกฎหมาย พร้อมเหตุผล และข้อมูลเชิงสถิติที่รองรับข้อเสนอดังกล่าว

คำสำคัญ

กู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน, แชนร์ลูกโซ่, การกระทำ

ABSTRACT

This article aims at studying the characteristics of offence on loans of money amounting to public cheating and fraud among laws from different countries. The objective of the study was to indicate the different aspects of laws which are deemed penalty on the offence between the Thai law and the foreign counterparts which encompass those from the United States of America, the Commonwealth of Australia, and the Republic of Singapore. From the study, it was found that the legislation on this offence among the foreign laws are described more inclusively and wider than the Thai law as, unlike the foreign laws, the Thai law does not penalize the action of those who invite other people to participate in the wrongdoings. This article thus proposes the revision on the offence and the punishment for those who invite other people to participate in the wrongdoing as well as displays the justifications and the statistical data to support the argument.

Keywords

Loans of money amounting to public cheating and fraud, Pyramid scheme, Action

บทนำ

ความผิดกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนหรือแชร์ลูกโซ่ (Pyramid Scheme) เป็นความผิดที่อาศัยความต้องการของผู้คนเป็นเครื่องมือในการขยายความผิดต่อไปเรื่อย ๆ กล่าวคือ ผู้ที่เข้าร่วมก่อนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการไปชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมในแชร์ลูกโซ่ ยิ่งชักชวนมากผลประโยชน์ที่ได้รับยิ่งมากขึ้นไปด้วย จากข้อมูลทางสถิติผู้เสียหายจากความผิดแชร์ลูกโซ่จำนวน 369 คน ได้เข้าร่วมแชร์ลูกโซ่จากการชักชวนของบุคคลใกล้ชิด (เพื่อน,ญาติ, ครอบครัว) จำนวน 256 คน¹ คิดเป็น 64.6% โดยผู้ที่มีอิทธิพลในการชักชวนให้เข้าร่วมมากที่สุดจากผู้เสียหายจำนวน 369 คน ได้ตัดสินใจเพราะบุคคลใกล้ชิด (เพื่อน, ญาติ, ครอบครัว) ชักชวนจำนวน 286 คน² คิดเป็น 72.2% ผลจากข้อมูลทางสถิติข้างต้น ตามพระราชกำหนดกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 นั้น ไม่ได้บัญญัติให้การชักชวนผู้อื่นเป็นความผิด แต่จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายของต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ ต่างบัญญัติให้การชักชวนผู้อื่นเป็นความผิดแล้ว บทความนี้มุ่งศึกษาในเรื่องลักษณะการกระทำของความผิดกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศว่ามีข้อแตกต่างเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทย และศึกษาถึงเหตุผลของข้อแตกต่างดังกล่าว เพื่อที่สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1. องค์ประกอบการกระทำของความผิดกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนของไทย

พระราชกำหนดการกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 มิได้นำหลักกฎหมายของต่างประเทศมาใช้ แต่นำคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1201-1203/2498 กับหลักกฎหมายฉ้อโกงประชาชนของไทย และวิธีการระดมเงินของ นางชม้อย ทิพย์โส มาเป็นหลักในการออกพระราชกำหนดดังกล่าว³ ซึ่งตามพระราชกำหนดความผิดกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 มีความผิด 2 ลักษณะ⁴ คือ ความผิดโดยตรงตามมาตรา 4 และความผิดโดยอ้อมตามมาตรา 5

1.1 องค์ประกอบของการกระทำตามมาตรา 4⁵

องค์ประกอบในส่วนการกระทำของมาตรา 4 คือ การโฆษณา, การประกาศให้ปรากฏต่อประชาชน และการกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป

การโฆษณาหรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชน คือ การชักชวนให้บุคคลทั่วไปโดยการกระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนทั่ว ๆ ไป โดยไม่ว่าด้วยการโฆษณาทางสื่อมวลชน หรือเที่ยวป่าวประกาศต่อประชาชนในสถานที่ต่าง ๆ

ส่วนคำว่าโฆษณา มีการให้ความหมาย 2 แนวทาง คือ 1. หมายความว่า การแจ้งข่าวหรือการแพร่ข่าวสารการติดต่อ หรือการชักชวน จะกระทำด้วยวิธีใด ๆ ก็ได้เช่น การโฆษณาในหนังสือพิมพ์ วิทยุ⁶ และ 2. หมายความว่า

¹ พลิสสุภา พจนะลาวัณย์, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีแชร์ลูกโซ่,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), น. 73.

² เฝิงอ้วง

³ ญัฐวุฒิ สกฤพานิช, “ปัญหาการป้องกันและปราบปรามความผิดเกี่ยวกับการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), น. 21-25.

⁴ สมพร พรหมพิตร, หลักกฎหมายพระราชกำหนดการกั๊ยมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 และพระราชบัญญัติการเล่นแชร์ พ.ศ. 2534, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), น. 60.

⁵ “ผู้ใดโฆษณาหรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชนหรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปว่า ในการกั๊ยมเงินตนหรือบุคคลใดจะจ่ายหรืออาจจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้ตามพฤติการณ์แห่งการกั๊ยมเงินในอัตราที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กั๊ยมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ โดยที่ตนรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้นจะนำเงินจากผู้ที่กั๊ยมเงินรายนั้นหรือรายอื่นมาจ่ายหมุนเวียนให้แก่ผู้ให้กั๊ยมเงิน หรือโดยที่ตนรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่า ตนหรือบุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ และในการนั้นเป็นเหตุให้ตนหรือบุคคลใดได้กั๊ยมเงินไป ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน”

⁶ สมพร พรหมพิตร, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 29

การทำให้ปรากฏต่อสาธารณชนโดยการแสดง การบรรยาย การสวด การบรรเลง การทำให้ปรากฏด้วยเสียงหรือภาพ การก่อสร้าง การจำหน่ายหรือโดยวิธีการอื่นใด และถือว่าการให้สัมภาษณ์ทางหนังสือพิมพ์ก็เป็นการโฆษณาประการหนึ่งด้วย⁷

โฆษณา คือ การเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน โดยไม่จำกัดตัวบุคคล⁸ หรือเป็นการกระทำใด ๆ ที่ให้ข้อเท็จจริงนั้นแพร่หลายไปยังบุคคลภายนอกในลักษณะวงกว้าง⁹

การเพียงแต่เป็นลูกจ้างบริษัทที่ประกอบกิจการแชร์ลูกโซ่และอธิบายวิธีการเข้าเป็นสมาชิกยังไม่ถือว่าเป็นการโฆษณา ฎีกาที่ 6273/2546 ข้อเท็จจริงไม่ได้ความจากผู้เสียหายว่า จำเลยทั้งสี่เป็นผู้ร่วมกันโฆษณา หรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชนว่าในการกู้ยืมเงินของสมาชิคนั้น บริษัท ค. จะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ การกระทำของจำเลยเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะลูกจ้างของบริษัท ค. สามของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นชาวต่างชาติใส่ชื่อจำเลยที่ 1 เป็นผู้ถือหุ้นในบริษัท ค. แทน ก่อนจำเลยที่ 1 จะถอนชื่อออกจากการเป็นกรรมการของบริษัท ค. จำเลยที่ 1 ไม่ทราบการดำเนินการของบริษัท ค. จึงฟังได้ว่า การลงทุนของผู้เสียหายมิได้เกิดจากการโฆษณาหรือประกาศชักชวนของจำเลยทั้งสี่โดยตรง จำเลยทั้งสี่จึงไม่มีความผิดตาม พ.ร.ก. การกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 มาตรา 4 ,12 ซึ่งคดีนี้จำเลยที่ 2 และ 3 เพียงแต่อธิบายการเข้าเป็นสมาชิกร่วมลงทุนกับบริษัท ส่วนจำเลยที่ 1 และที่ 4 ได้กล่าวอภิปรายต่อที่ประชุมเพื่ออธิบายวิธีการรับเข้าเป็นสมาชิก เพียงเท่านั้นยังไม่ถือว่า จำเลยทั้งสี่ได้กระทำการโฆษณาอันเป็นความผิดตามมาตรา 4

ส่วนคำว่า ประชาชน หมายถึงประชาชนทั่วไปไม่เฉพาะกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ไม่จำกัดจำนวนคนว่ากี่คน เมื่อมีการโฆษณาหรือประกาศต่อประชาชนโดยทั่วไปแล้ว จะมีคนหลงเชื่อกี่คนก็ได้ โดยไม่จำเป็นที่ผู้ยืมเงินจะต้องกระทำการดังกล่าวต่อผู้เสียหายแต่ละคนด้วยตนเองทุกครั้งไป เพียงแต่ผู้กู้ยืมเงินแสดงข้อความให้ปรากฏแก่ผู้เสียหายเพียงบางคน แต่เป็นผลให้ประชาชนหลงเชื่อและนำเงินมาให้ผู้กู้ยืมเงิน ก็ถือว่าเป็นความผิดแล้ว¹⁰

ประชาชน หมายความว่าบุคคลทั่วไป ไม่จำกัดตัวว่าเป็นผู้ใด ไม่ถือจำนวนมากน้อยเป็นสำคัญ¹¹ เพียงแต่การกล่าวต่อหน้าบุคคลหลายคน โดยประสงค์จะให้คนคนเดียวเชื่อหรือ 2-3 คนเชื่อ ไม่ถือว่าเป็นการแสดงต่อประชาชน แต่หากได้มีเจตนากระทำต่อบุคคลทั่วไปแล้ว แม้จะมีบุคคลเดียวหลงเชื่อก็ถือว่าเป็นการกระทำต่อประชาชนแล้ว¹²

กระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป การชักชวนโดยวิธีนี้ตรงตามหลักการการเล่นแชร์ คือการส่งหัวหน้าสายไปหาลูกแชร์ ทำนองเดียวกับการหาผู้ประกันชีวิตของตัวแทนขายประกันชีวิตหรือประกันภัย เมื่อหัวหน้าสายได้ลูกแชร์มาแล้วก็จะรวบรวมรายชื่อ และเงินลงแชร์ ส่งให้เจ้ามือ แต่ตามกฎหมายข้อนี้จำกัดว่าต้องกระทำต่อบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ถ้าไปชักชวนบุคคลแค่ 9 คน ก็ไม่ครบองค์ประกอบตามมาตรา 4 นี้ แต่ถ้า

⁷ เพิ่งอ้าง, น. 56

⁸ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิดและลหุโทษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, มิถุนายน 2553), น. 295.

⁹ ไกรฤกษ์ เกษมสันต์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 – มาตรา 366, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา), น. 204.

¹⁰ อำนาง เนตยสุภา และ อรธีรา อสัมภินวัฒน์, “สาระสำคัญของพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527,” บทบัณฑิตย, ปีที่ 66 ฉบับที่ 1, น. 30, (มี.ค. 2553).

¹¹ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553), น. 886.

¹² หุตย ศแสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 2-3, แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), น. 339.

เจ้ามือแชร์แบ่งหัวหน้าสายออกเป็นสองสาย แต่ละสายหาลูกแชร์ได้ 9 คน รวมทั้งสองสายเป็นสิบแปดคน ดังนี้เจ้ามือแชร์มีความผิดตามมาตรา 111 แต่หัวหน้าสายทั้งสองคนไม่มีความผิดด้วยเพราะชักชวนบุคคลมาไม่ถึงสิบคน¹³

การทำให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปนี้มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงพจนานุกรมและคำพิพากษาของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา 344 ในเรื่องฉ้อโกงแรงงาน มาเทียบได้คือ การหลอกลวงบุคคลตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปได้ให้มาทำงานในวาระเดียวกันพร้อมกันจะหลอกทีละคนสองคนก็ได้ แต่ต้องเป็นการกระทำอันเป็นกรรมเดียวกันตามมาตรา 90 คือ กระทำด้วยเจตนาอันเดียวกันที่จะหลอกลวงบุคคลรวมกันจนถึง 10 คนมาตั้งแต่แรกมิใช่มีเจตนาเกิดขึ้นแต่ละครั้งแต่ละคราวเมื่อมีโอกาส มิได้ประสงค์หลอกให้ได้ 10 คนตั้งแต่แรก อันเป็นการกระทำแต่ละคราวต่างกรรมกัน แม้ผลในที่สุดจะได้บุคคลรวมกันถึง 10 คน ก็ไม่มีความผิดตามมาตรา 111 ตรงนี้เห็นจะต้องเข้าใจให้ดีว่า แม้จะหลอกลวงบุคคลโดยเจตนาต่างวาระกัน ถ้าได้คนมารวมกันถึง 10 คนแล้ว ก็ยังมีการหลอกลวงต่อเนื่องกันอยู่ในตอนนี้อย่างไรว่าเป็นเจตนาหลอกลวงอันเดียว เป็นกรรมเดียว ต้องด้วยบทบัญญัติในมาตรา 111 แล้ว ถ้าเจตนาหลอกลวงบุคคลถึง 10 คนมาตั้งแต่แรก และหลอกลวงได้มาทำงานทีละคนสองคน หากว่าก่อนจะครบ 10 คนเมื่อใดคนที่ถูกหลอกลวงมาแต่แรกเลิกทำงานไปเสีย ถ้าได้มีคนมาทำงานให้ครบ 10 คน แม้จะไม่ใช้ขณะเดียวกันพร้อมกันก็ยังคงเป็นความผิดตามมาตรา 111 ได้ การงานที่หลอกลวงให้ทำจะเป็นการทำให้ผู้หลอกหรือบุคคลที่สามก็ได้ไม่จำกัด อันเป็นผลซึ่งความผิดจะสำเร็จก็ต้องได้เริ่มมีการทำงานอันเป็นผลมาจากการหลอกลวงนั้นแล้ว เหตุนี้ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรานี้ และได้ลงมือเริ่มต้นกระทำความผิดแล้ว แต่ผลยังไม่เกิดขึ้นครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น มีผู้ประกอบการงานให้ยังไม่ถึง 10 คน หรือผู้ถูกหลอกลวงยังไม่ได้เริ่มทำงานให้ถึง 10 คน ก็ยังเป็นความผิดอยู่ในชั้นพยายาม¹⁴

ในส่วนการกระทำตามมาตรา 4 นี้มีประเด็นว่าถ้าจำเลยกระทำต่อผู้เสียหายทีละคนจะเป็นความผิด หรือไม่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 870/2549 วินิจฉัยว่าการโฆษณาหรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชนหรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป อันจะทำให้เป็นความผิดสำเร็จฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ไม่จำเป็นที่จำเลยที่ 1 จะต้องกระทำการดังกล่าวต่อผู้เสียหายแต่ละคนด้วยตนเองตั้งแต่ต้นทุกครั้งเป็นคราว ๆ ไป เพียงแต่จำเลยที่ 1 แสดงข้อความดังกล่าวให้ปรากฏแก่ผู้เสียหายแม้เพียงบางคน แต่เป็นผลให้ประชาชนหลงเชื่อ และนำเงินมาให้จำเลยที่ 1 กู้ยืม ก็ถือว่าเป็นการกระทำความผิดแล้ว ข้อสำคัญที่ทำให้ความผิดสำเร็จอยู่ที่ในการนั้นเป็นเหตุให้ตนหรือบุคคลใดได้เงินกู้ยืมไปจากผู้ถูกหลอกลวง ดังนั้นการที่ผู้เสียหายแต่ละคนนำเงินมาให้กู้ยืมและจำเลยที่ 1 รับไว้ ถือว่าเป็นความผิดสำเร็จสำหรับผู้เสียหายแต่ละคน จึงเป็นความผิดหลายกรรมตามจำนวนผู้เสียหาย

1.2 องค์ประกอบของการกระทำตามมาตรา 5¹⁵

องค์ประกอบในส่วนการกระทำของมาตรา 5 คือ การโฆษณาหรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใด, ดำเนินกิจการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ, จัดให้มีผู้รับเงินในการกู้ยืมเงินในแหล่งต่าง ๆ, จัดให้มีบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้มีการให้กู้ยืมเงิน และได้กู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินเกินสิบคนซึ่งมีจำนวนเงินกู้ยืมรวมกันตั้งแต่ห้าล้านบาทขึ้นไป

¹³ สมพร พรหมพิตร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 4, น. 57.

¹⁴ จิตติ ดิงศภักดิ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 11, น. 896-897.

¹⁵ “ผู้ใดกระทำการ ดังต่อไปนี้ (1) ในการกู้ยืมเงินหรือจะกู้ยืมเงิน

(ก) มีการโฆษณาหรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใด หรือ

(ข) ดำเนินกิจการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ หรือ

(ค) จัดให้มีผู้รับเงินในการกู้ยืมเงินในแหล่งต่าง ๆ หรือ

(ง) จัดให้มีบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้มีการให้กู้ยืมเงิน หรือ

(จ) ได้กู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินเกินสิบคนซึ่งมีจำนวนเงินกู้ยืมรวมกันตั้งแต่ห้าล้านบาทขึ้นไป อันมิใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน”

การโฆษณาตามมาตรา 5 นี้ แตกต่างจากมาตรา 4 ตรงที่ว่า¹⁶ ในมาตรา 4 ต้องเป็นการโฆษณาหรือประกาศแก่ประชาชนหรือบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ส่วนในมาตรา 5 นี้เพียงแต่มีการโฆษณา หรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใดว่า ขอให้มาทำการกู้ยืมเงินกันโดยให้นำเงินมาให้ตนหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของตนกู้ยืม ถ้าไม่เป็นการโฆษณา หรือประกาศให้คนทั่วไปเอาเงินมาให้กู้ยืม ก็อาจตั้งเป็นสถานดำเนินการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ มีป้ายปิดไว้ว่ารับกู้ยืมเงินโดยให้ดอกเบี้ยแพง

ถ้าไม่ได้ตั้งสถานดำเนินการเป็นปกติธุระ แต่ได้มีการจัดให้มีผู้รับเงินกล่าวคือ ได้มีการส่งคนออกไปขอกู้ยืมเงินและรับเงินจากคนอื่น ๆ ตามแหล่งเงินกู้ ไม่ว่าจะเป็แหล่งที่ถูกหรือผิดกฎหมายก็ตาม ถ้ามิได้กระทำเป็นปกติธุระ แต่ได้ จัดให้บุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่าง ๆ ให้ให้กู้ยืมเงินแก่ตนก็อาจจะผิดมาตรานี้ได้ ตาม (1) (ง) ถ้ามิได้กระทำดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด แต่ไปขอกู้ยืมเงินจากบุคคลอื่นเกินสิบคนขึ้นไปและได้เงินกู้ขึ้นมาเกินห้าล้านบาทขึ้นไป ก็อาจปรับได้ ตาม (1) (จ)¹⁷

ตามมาตรา 5 นี้ผู้กระทำไม่จำเป็นต้องรู้หรือควรจะรู้ว่าตนหรือบุคคลนั้นจะนำเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินรายนั้น หรือรายอื่นมาจ่ายหมุนเวียนให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงิน หรือโดยที่ตนรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่า ตนหรือบุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ดังเช่นมาตรา 4 ดังนั้นแสดงว่าความผิดตามมาตรา 5 นั้นมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการแพร่ขยายออกไปของความผิดนั่นเอง

2. ลักษณะของการกระทำความผิดในกฎหมายต่างประเทศ

2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ความผิดแชร์ลูกโซ่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และเป็นประเทศแรกที่มีการดำเนินการธุรกิจแบบเครือข่าย (MLM) และความผิดแชร์ลูกโซ่ (Pyramid Scheme) เกิดขึ้น¹⁸

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาปกครองในรูปแบบของสหรัฐ (Federalism) ภายใต้รูปแบบนี้ รัฐบาลกลางมีอำนาจในการตรากฎหมายขึ้นใช้ในเมืองหลวงและมลรัฐทั้ง 50 รัฐ ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เดียวกันมลรัฐต่าง ๆ จำนวน 50 มลรัฐ แต่ละมลรัฐก็มีระบกกฏหมายของตนเอง มีศาลของตนเอง การแบ่งประเภทของกฎหมายจึงแบ่งออกเป็นระดับสหรัฐ (Federal Law) กับกฎหมายระดับมลรัฐ (State Law)¹⁹ แต่กฎหมายในระดับสหรัฐนั้น หาได้มีบทบัญญัติความผิดแชร์ลูกโซ่โดยตรงไม่ คงมีแต่พระราชบัญญัติต่อต้านการส่งเสริมแชร์ลูกโซ่ ค.ศ. 2016 ที่บัญญัติแต่มาตรการทางแพ่งไม่ได้บัญญัติโทษทางอาญา ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอลักษณะการกระทำความผิดในแต่ละมลรัฐ คือ มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ แคลิฟอร์เนีย และเท็กซัส

2.1.1. มลรัฐนิวเจอร์ซีย์²⁰ ตาม กฎหมายอาญาแห่งมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ หัวเรื่องย่อที่ 2 ความผิดเฉพาะเรื่อง ส่วนที่ 2 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน บทที่ 20 ความผิดลักทรัพย์และความผิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง III. เบ็ดเตล็ด มาตรา

¹⁶ สมพร พรหมพิตร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 60-62.

¹⁷ *เพิ่งอ้าง*, น. 61.

¹⁸ William W. Keep, Multilevel Marketing and Pyramid Schemes in the United States: An Historical Analysis, *Journal of Historical Research in Marketing*, Vol 6, Issue 4, p.1, (November 2014).

¹⁹ มานิตย์ จุมปา, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิทยุชน, 2553), น. 62

²⁰ West Law, "Prohibited activities relating to pyramid promotional schemes; penalties," Retrieved on April 23, 2018, from [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892CFCB1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892CFCB1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default))

2C:20-39²¹ a(1) ลงโทษการกระทำที่เป็นการจัดงาน กำกับ จัดหาเงินทุน จัดการ และ a(2) ลงโทษการกระทำที่เป็น การสรรหาผู้อื่น คือ การชักชวนหรือชักนำ

เหตุผลที่ลงโทษการชักชวนหรือชักนำเพราะอาชญากรรมการส่งเสริมธุรกิจแบบพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่ เพราะ ผู้ชักชวน ได้รับสิ่งตอบแทนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างสำคัญอันได้มาจากการแนะนำบุคคลอื่น ๆ ของผู้มีส่วนร่วม ให้เข้ามาร่วมในแผนการหรือรูปแบบการกระทำดังกล่าว มากกว่าจากการขายสินค้า รูปแบบของการกระทำนี้มีผล อย่างมากในการเพิ่มขึ้นต่อ ๆ ไป ของจำนวนผู้มีส่วนร่วมในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การอึดตัวและไม่สามารถบรรลุความ ต้องการของผู้มีส่วนร่วมรายใหม่ ๆ ทั้งหมดได้ เมื่อธุรกิจพีระมิดล่มลงผู้มีส่วนร่วมรายใหม่จะได้รับสิ่งตอบแทนเพียง เล็กน้อยหรือไม่ได้รับเลย ทั้งยังเสียผลประโยชน์ในทางการเงินเพราะว่า พวกเขาไม่สามารถเรียกเอาคืน ค่าตอบแทน ที่ได้ให้ไปเพื่อเข้าสู่แผนการดังกล่าว²²

2.1.2. มลรัฐแคลิฟอร์เนีย²³ มาตรา 327 กฎหมายอาญาได้บัญญัติให้ วางแผน ตระเตรียม ก่อตั้ง เสนอ หรือ ดำเนินการ ใด ๆ ซึ่งแชร์ลูกโซ่นั้นเป็นความผิด

2.1.3. มลรัฐเท็กซัส²⁴ กฎหมายธุรกิจและการค้า หัวข้อที่ 2 การแข่งขันและการปฏิบัติทางการค้า บทที่ 17 การปฏิบัติทางการค้าที่หลอกลวง อนุบท E การปฏิบัติทางการค้าที่หลอกลวงและการคุ้มครองผู้บริโภค มาตรา 17.461 แผนการธุรกิจแบบพีระมิด ได้บัญญัติให้การวางแผน ตระเตรียมการ ก่อตั้ง ดำเนินการ โฆษณา ขาย หรือ ส่งเสริม แผนการธุรกิจแบบพีระมิดเป็นความผิด โดยการส่งเสริมนั้น ใน (5)(A) ให้หมายถึง การชักชวน หรือพยายาม ชักชวน บุคคลไม่ว่าคนเดียวหรือหลายคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในแผนการธุรกิจแบบพีระมิด ด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา²⁵ โดยรวมแล้วจะเห็นแนวคิดว่าลงโทษทั้งบุคคลผู้ก่อการหรือก่อตั้ง กับผู้ที่ชักชวน สรรหา โดยเหตุผลที่ลงโทษบุคคลผู้ที่ชักชวนนั้นมีเหตุผลว่า

²¹ “a. (1) ผู้ใดเป็นหัวหน้าของธุรกิจแบบพีระมิดถ้าผู้นั้นสมคบกับผู้อื่น โดยเป็นผู้จัดงาน ผู้กำกับ ผู้จัดหาเงินทุน หรือ ผู้จัดการในธุรกิจหรือพฤติการณ์ดังกล่าว โดยที่ให้สิ่งตอบแทนจากการที่อีกผู้หนึ่งได้แนะนำบุคคลอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมใน แผนการหรือพฤติการณ์นั้นและผู้นั้นจะได้ผลตอบแทนจากการกระทำดังกล่าว มากกว่าที่จะได้รับมาจากการขายสินค้าจากการ แนะนำบุคคลในธุรกิจหรือพฤติการณ์ดังกล่าว หัวหน้าของธุรกิจแบบพีระมิด

a. (2) ผู้ใดเป็นผู้สรรหาในธุรกิจแบบพีระมิดถ้าผู้นั้นชักชวนหรือชักนำผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจหรือพฤติการณ์ ดังกล่าว โดยที่ให้สิ่งตอบแทนจากการที่อีกผู้หนึ่งได้แนะนำบุคคลอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในแผนการหรือพฤติการณ์นั้นและผู้นั้น จะได้ผลตอบแทนจากการกระทำดังกล่าว มากกว่าที่จะได้รับมาจากการขายสินค้าจากการแนะนำบุคคลในธุรกิจหรือ พฤติการณ์ดังกล่าว ผู้สรรหาธุรกิจแบบพีระมิด”

²² คำแถลงของคณะกรรมการตุลาการสภาสูงของมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ที่ได้ประชุมเกี่ยวกับ มาตรา 2C:20-39 ณ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2017, สืบค้นเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2561, จาก [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892FCB1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892FCB1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default))

²³ West Law, “Endless chain schemes,” Retrieved on April 23, 2018, from [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N223291F08D7111D8A8ACD145B11214D7/View/FullText.html?originationContext=notesOfDecisions&transitionType=Document&contextData=\(sc.Category\)&docSource=be5eb20d50a241eab7704a1b95b49d5f&rulebookMode=false](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N223291F08D7111D8A8ACD145B11214D7/View/FullText.html?originationContext=notesOfDecisions&transitionType=Document&contextData=(sc.Category)&docSource=be5eb20d50a241eab7704a1b95b49d5f&rulebookMode=false)

²⁴ West Law, “Pyramid Promotional Scheme,” Retrieved on April 23, 2018, from [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/RelatedInformation/NAAC1A370BE6D11D9BDF79F56AB79CECB/riNotesOfDecisions.html?originationContext=documentTab&transitionType=NotesOfDecision&contextData=\(sc.Category\)&docSource=0dab226f7a6747da932abc4f0e290cf0&rulebookMode=false](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/RelatedInformation/NAAC1A370BE6D11D9BDF79F56AB79CECB/riNotesOfDecisions.html?originationContext=documentTab&transitionType=NotesOfDecision&contextData=(sc.Category)&docSource=0dab226f7a6747da932abc4f0e290cf0&rulebookMode=false)

²⁵ James P. Jr. Collins, “Pyramid Sales Participants : Victims or Perpetrators,” 47 Temple Law Review 47, p.697-714, (1974).

(1) เพื่อปกป้องผลประโยชน์สาธารณะจากตัวผู้มีส่วนร่วมและของผู้มีส่วนร่วมจากตัวของเขาเอง บทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดจะต้องกำหนดไม่เฉพาะผู้ก่อตั้งแชร์ลูกโซ่เองแต่ต้องกำหนดให้ผู้มีส่วนร่วมมีความรับผิดด้วยการซื้อหรือการขาย ผู้ก่อตั้งอย่างน้อยต้องเป็นผู้ถูกลงโทษตามกฎหมาย ในกรณีผู้มีส่วนร่วมก็ต้องชั่งน้ำหนักไม่เพียงแต่การขาดผลประโยชน์ของเขา แต่ต้องชั่งน้ำหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้าขายที่ผิดกฎหมายด้วย ตลอดถึง ต้องคืนผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับมาในตำแหน่งต่าง ๆ ถึงแม้เขาจะขาดความระมัดระวังและไม่ได้มีฐานะเท่าเทียมผู้ก่อตั้งก็ตาม เขาก็เป็นส่วนที่สำคัญในแชร์ลูกโซ่ และเป็นเครื่องจักรในการฉ้อโกง ทั้งนี้ไม่ว่าเขาจะสุจริต หรือไม่สุจริตก็ตาม ผลสุดท้ายก็เหมือนกันคือผู้อื่นถูกโกง

(2) แม้ผู้ก่อตั้งหรือผู้ก่อการจะเป็นผู้สร้างแชร์ลูกโซ่ก็ตาม แต่ผู้ชักชวนนั้นเป็นบุคคลที่ทำให้ "ช่องทางของการฉ้อโกงสมบูรณ์" หากปราศจากผู้ชักชวน ความผิดแชร์ลูกโซ่ก็ไม่อาจแพร่กระจายได้

(3) “ความเสียหาย” ของผู้มีส่วนร่วมบางคนนั้น เป็น “ผลประโยชน์” ของผู้มีส่วนร่วมคนอื่น ๆ โดยประมาณ 40% ของเงินทั้งหมดที่อยู่ในวงจรสำหรับส่วนแบ่งยอดขายกลับไปสู่ผู้มีส่วนร่วมในรอบก่อน ๆ ในฐานะค่าคอมมิชชั่นและค่าสรรหาผู้มีส่วนร่วมรายอื่น ผลกำไรเหล่านี้ไม่ได้รับผลกระทบโดยคำพิพากษาของศาล ความไม่เสมอภาค และความย้อนแย้งนี้คือ ผลกำไรเหล่านี้ได้ตกไปสู่เหล่าผู้สร้างความเสียหายจากการชักชวนผู้อื่น

โดยสรุปในประเทศสหรัฐอเมริกาโทษผู้ชักชวนเพราะ 3 เหตุผล คือ 1. เพื่อปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ 2. ผู้ชักชวนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความผิดสำเร็จ และ 3. ผู้ชักชวนได้รับประโยชน์จากการชักชวน ซึ่งก็คือความเสียหายของผู้อื่น

2.2 ประเทศออสเตรเลีย

ความผิดเกี่ยวกับแชร์ลูกโซ่ ในเครือรัฐออสเตรเลียบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติการแข่งขันและคุ้มครองผู้บริโภค ค.ศ. 2010²⁶ มาตรา 44 ประกอบมาตรา 164²⁷ ได้บัญญัติให้การมีส่วนร่วม การชักชวน เป็นความผิด

การชักชวน หมายความว่า การทำให้ผู้อื่นเข้าไปมีส่วนร่วมในแชร์ลูกโซ่ เช่น การแนะนำ ชักนำ โน้มน้าว ซึ่งคดี Australian Competition and Consumer Commission v Worldplay Services (2004)²⁸ ได้วินิจฉัยว่า การจ่ายเงินตอบแทนในการที่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นเข้าร่วมในแชร์ลูกโซ่แก่ผู้กระทำความผิด นั้นจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังการชักชวนก็ตาม ก็เป็นความผิดได้

การมีส่วนร่วมนั้น คือ การก่อตั้งหรือก่อแผนการแชร์ลูกโซ่ขึ้นมา ไม่ว่าจะกระทำด้วยคนเดียวหรือร่วมกระทำหลายคน รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในแผนการไม่ว่าในทางใด (ไม่ว่าในฐานะพนักงานหรือตัวแทนของผู้ก่อตั้ง หรือผู้ก่อการ) ก็ตาม ถือเป็นการมีส่วนร่วมทั้งหมดในคดี Australian Competition and Consumer Commission v Lyonesse Australia Pty Limited (2015)²⁹ ศาลได้วินิจฉัยว่า มีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องในแผนการโดยประการใด ๆ โดยศาลกล่าวต่อไปอีกว่า สามารถจะพิจารณาได้จากกรณีดังต่อไปนี้ คือ แผนการนั้นมีโครงสร้างอย่างไร? ผลกระทบและหรือบริการของมันพัฒนาและผลดีอย่างไรและโดยใคร? มีการจัดการแผนการอย่างไร? มีการ

²⁶ Federal Register of Legislation, “Competition and Consumer Act 2010,” Retrieved on April 25, 2018, from <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00369>

²⁷ “(1) ผู้ใดมีส่วนร่วมในแผนการขายแบบพีระมิด ผู้นั้นต้องรับโทษ

(a) ถ้าเป็นการกระทำในรูปของนิติบุคคล ต้องระวางโทษปรับ 1,100,000 ดอลลาร์ ออสเตรเลีย

(b) ถ้ามิได้เป็นการกระทำในรูปของนิติบุคคล ต้องระวางโทษปรับ 220,000 ดอลลาร์ ออสเตรเลีย

(2) ผู้ใดชักชวนผู้อื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในแผนการขายแบบพีระมิด ต้องระวางโทษ

(a) ถ้าเป็นการกระทำในรูปของนิติบุคคล ต้องระวางโทษปรับ 1,100,000 ดอลลาร์ ออสเตรเลีย

(b) ถ้ามิได้เป็นการกระทำในรูปของนิติบุคคล ต้องระวางโทษปรับ 220,000 ดอลลาร์ ออสเตรเลีย

(3) ตามอนุ (1) (2) เป็นความผิดโดยเคร่งครัด”

²⁸ BarNet Jade, “FEDERAL COURT OF AUSTRALIA,” Retrieved on April 23, 2018, from <https://jade.io/article/109377>

²⁹ Ibid.

ส่งเสริมสนับสนุนอย่างไร? เป็นต้น กระบวนการวิเคราะห์ข้างต้นมีความสำคัญก็เพราะว่า คำนิยามตามที่บัญญัติขึ้นให้เห็นถึงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทุก ๆ ลักษณะ “ในแผนการแชร์ลูกโซ่” ไม่ได้เจาะจงว่าอย่างไรจึงมีส่วนร่วม

ประเทศออสเตรเลียนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากกฎหมายในประเทศอื่น ๆ คือ ให้ถือว่าเป็นความผิดโดยเคร่งครัด หมายความว่า จะไม่มีการพิจารณาถึงองค์ประกอบภายในสำหรับองค์ประกอบภายนอกนั้นแต่ยังคงใช้ องค์ประกอบภายในกับองค์ประกอบภายนอกอื่น ๆ อยู่ด้วย โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเจตนาร้าย (Mens rea) แต่อย่างใด³⁰ โดยหลักแล้วความผิดโดยเคร่งครัดและความผิดโดยเจตนาจะปรับใช้ในความผิดต่าง ๆ ดังนี้ การจรรยา และความปลอดภัยในถนน การปกป้องภาษีอากร คຸ້ມครองผู้บริโภคน³¹ ความปลอดภัยในที่ทำงาน อนามัยในการประกอบอาชีพ สารอันตราย การกำจัดขยะ และการคຸ້ມครองสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากความผิดโดยเคร่งครัดหรือความผิดโดยเจตนากระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก จึงไม่ควรกำหนดเป็นโทษจำคุก เว้นแต่มีเหตุผลอันสมควร หรือเพื่อคຸ້ມครองผลประโยชน์สาธารณะที่สำคัญ³² จึงทำให้ความผิดแชร์ลูกโซ่ของประเทศออสเตรเลียเสียบัญญัติแก้ไขปรับเท่านั้น

2.3. ประเทศสิงคโปร์

กฎหมายสิงคโปร์ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับแชร์ลูกโซ่เอาไว้ใน พระราชบัญญัติธุรกิจเครือข่าย และการขายแบบพีระมิด (บทบัญญัติต้องห้าม) ค.ศ. 2000³³ มาตรา 3³⁴ กฎหมายสิงคโปร์ลงโทษการกระทำที่เป็นการส่งเสริม เข้าไปมีส่วนร่วม หรือสอดเข้าเกี่ยวข้อง

การส่งเสริมหรือสอดเข้าเกี่ยวข้องนั้น หมายถึงการจัดการ ก่อตั้ง การปฏิบัติการ การดำเนินการ การจ้าง หรือมีฉันทันทีรวมถึงการจัดระบบด้วย โดยการชักชวนก็เป็นส่งเสริมประเภทหนึ่งโดยศาลในคดี Chua Hock Soon James v Public Prosecutor (2017)³⁵ ได้วางหลักในกรณีนี้ว่า มาตรานี้เป็นแก่นหรือหัวใจของพระราชบัญญัติฉบับนี้ การปรับใช้ มาตรา 3 ผู้กระทำจึงต้องมีเจตนาร้าย (Mens Rea) ด้วย กล่าวคือ ต้องมีเจตนาร้ายของการกระทำในส่วน ส่งเสริม การมีส่วนร่วม หรือการสอดเข้าเกี่ยวข้องโดยการส่งเสริมหรือมีส่วนร่วม แต่ในส่วนของการกระทำที่ต้องเกี่ยวข้องกับแผนการตลาดแบบ MLM หรือแผนการตลาดแบบพีระมิด ผู้กระทำไม่จำเป็นต้องรู้ว่าเป็นแผนการตลาดแบบใด องค์ประกอบภายในไม่นำมาพิจารณาด้วยในกรณีหลังนี้ ซึ่งศาลได้ให้เหตุผลในกรณีดังกล่าวไว้ 2 ประการ คือ 1. ผลประโยชน์สาธารณะถูกปกป้องโดยพระราชบัญญัตินี้ 2. อาจเป็นไปได้ว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงการกระทำผิดดังกล่าวโดยอ้างว่าไม่ใช่แผนการตลาดแบบพีระมิด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะการกระทำของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

เมื่อนำกฎหมายของไทยและกฎหมายของต่างประเทศมาเปรียบเทียบกันแล้วทำให้เห็นถึงปัญหาความไม่ครอบคลุมของกฎหมายไทย คือ ตามกฎหมายของไทยการกระทำตามมาตรา 4 คือ โฆษณาหรือประกาศแก่ประชาชน การกระทำด้วยประการใด ให้ปรากฏแก่ประชาชนเกินสิบคน และมาตรา 5 มีหลายการกระทำ คือ 1. มีการโฆษณา

³⁰ Standing committee on Legal affairs, *Strict and absolute liability offences*, Parliament of AUS, Feb 2008, pp. 8-15

³¹ ความผิดแชร์ลูกโซ่เป็นความผิดเกี่ยวกับการคຸ້ມครองผู้บริโภคนในกฎหมายเครือรัฐออสเตรเลีย

³² Legislation Review Committee, *Parliament of NSW, Strict and absolute liability: Responses to the Discussion paper*, Report No 6, 7 October 2006, pp. 13-14

³³ Singapore Statutes Online, “Multi-Level Marketing and Pyramid Selling (Prohibition) Act,” Retrieved on April, 24 2018, from <https://sso.agc.gov.sg/Act/MLMPSPA1973>

³⁴ “เป็นการมิชอบด้วยกฎหมายถ้าผู้ใดส่งเสริมหรือมีส่วนร่วมในแผนการหรือการจัดการตลาดแบบเครือข่ายหรือในแผนการหรือการจัดการตลาดแบบพีระมิด หรือสอดเข้าเกี่ยวข้องโดยที่บุคคลนั้นได้ส่งเสริมหรือมีส่วนร่วมในแผนการหรือการจัดการตลาดแบบพีระมิด”

³⁵ Singapore Law watch, “chua-hock-soon-james-v-public-prosecutor,” Retrieved on April 25, 2018, from www.singaporelaw.sg/sglaw/laws-of-singapore/case-law/free-law/high-court-judgments/22962-chuahock-soon-james-v-public-prosecutor-and-other-appeals+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th

หรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใด 2. ดำเนินกิจการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ 3. จัดให้มีผู้รับเงินในการกู้ยืมเงินในแหล่งต่าง ๆ 4. จัดให้มีบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้มีการกู้ยืมเงิน 5. ได้กู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินเกินสิบคนซึ่งมีจำนวนเงินกู้ยืมรวมกันตั้งแต่ห้าล้านบาทขึ้นไป อันมิใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน

แต่ในขณะกฎหมายต่างประเทศนั้นบัญญัติการกระทำไว้อย่างกว้างๆ ในเกือบทุกประเทศ เช่น การส่งเสริม (promote) ชักชวน (solicit, induce) ตาม มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ มาตรา 2C:20-39 a. หรือ การมีส่วนร่วม (participate) หรือการชักชวน (induce) หรือพยายามชักชวน ตามมาตรา 44 ประกอบ มาตรา 164 ในกฎหมายออสเตรเลีย หรือ การส่งเสริม เข้าไปมีส่วนร่วม หรือสอดเข้าเกี่ยวข้องกับกฎหมายสิงคโปร์ข้างต้น ส่งผลให้กฎหมายต่างประเทศนั้นมีความยืดหยุ่นและปรับเข้ากับข้อเท็จจริงได้มากกว่ากฎหมายของไทย และมีผลทำให้การกระทำบางอย่างถ้าเป็นการกระทำในต่างประเทศจะเป็นความผิดแต่ถ้ากระทำในประเทศไทยจะไม่เป็นความผิดใด ๆ เช่น นาย A ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในแชร์ลูกโซ่ โดยมีสถานะเป็นลูกทิม โดยนาย A ต้องไปทำการชวนบุคคลอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อจะได้ผลประโยชน์ตอบแทน นาย A ได้ไปชักชวน นาย B และนาย C เพื่อนของตนให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เช่นนี้ตามกฎหมายไทยนาย A ไม่ได้ทำการโฆษณาหรือประกาศต่อประชาชนหรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปจึงไม่เป็นความผิดตามมาตรา 4 และการกระทำของนาย A ก็ไม่เป็นความผิดตามมาตรา 5 เพราะไม่ได้จัดบุคคลตั้งแต่ห้าคนไปชักชวน หรือไม่ได้กู้ยืมเงินจากบุคคลเกินสิบคนแต่อย่างใด แต่ถ้าเป็นกฎหมายต่างประเทศ แต่การกระทำเดียวกันนี้จะมีความผิดตามมาตรา 2C:20-39 a มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ หรือมาตรา 44 ประกอบ 164 ของกฎหมายออสเตรเลีย

ผู้เขียนจึงขอเสนอว่า ให้เพิ่มเติมความผิดฐานใหม่เป็นมาตรา 5/1 โดยให้บัญญัติว่า “ผู้ใดเพื่อให้ตน หรือบุคคลอื่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าในอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ ชักชวนผู้อื่นให้เข้ามากู้ยืมเงินตามพระราชกำหนดนี้โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าบุคคลใดประกอบกิจการโดยเน้นการสรรหาบุคคลอื่นให้เข้าร่วมกู้ยืมเงินมากกว่าการดำเนินการทางการค้าปกติหรือ โดยรู้หรือควรรู้บุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่ผู้นั้นได้ให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการสอบสวนของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการนำตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 วรรคหนึ่ง หรือ 5 มาลงโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” และในวรรคสองบัญญัติว่า “หากผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งมีผลกำไรจากการกู้ยืมเงินตามพระราชกำหนดนี้ผู้นั้นจะต้องวางเงินดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย จึงจะได้รับการยกเว้นโทษ”

เหตุผลที่เสนอแนะเช่นนี้เพราะ

1. การที่แชร์ลูกโซ่ขยายหรือแพร่กระจายได้รวดเร็วเพราะมีการชักชวนผู้อื่นให้เข้ามาในวงจรความเรื่อย ๆ และส่วนใหญ่แล้วจะชักชวนแก่บุคคลใกล้ตัวจากผลการวิจัยข้างต้น³⁶ จึงทำให้ไม่อาจปรับใช้มาตรา 5 ลงโทษได้ เพราะไม่ได้แพร่ข่าวสารแก่บุคคลทั่วไป และส่วนใหญ่จะหลงเชื่อเพราะเชื่อถือในตัวผู้ชักชวน ถือได้ว่าผู้ชักชวนมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นด้วย

2. แต่ด้วยเหตุที่ว่าผู้ชักชวนก็อาจเป็นผู้เสียหายด้วยอีกฐานะหนึ่งได้ จึงไม่ควรบัญญัติโทษให้เท่าเทียมกับการกระทำความผิดตามมาตรา 4 หรือมาตรา 5 ควรจะบัญญัติโทษให้น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรา 12 เห็นว่าควรระวางโทษเท่ากับความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 341 ประมวลกฎหมายอาญา

อีกทั้งควรมีมาตรการกักขังโทษให้กับผู้ชักชวนหากได้ให้ข้อมูลที่เพียงพอเพื่อที่จะเอาตัวผู้ก่อการหรือผู้ก่อตั้ง ผู้จัดให้ตนไปชักชวนบุคคลอื่น มาลงโทษ เพราะจะเป็นมาตรการบังคับที่ให้ผู้ชักชวนจะต้องให้ข้อมูลที่สามารถนำไปต่อยอด เพื่อนำตัวผู้ที่มีสมควรถูกลงโทษอย่างแท้จริงให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และมีมาตรการบังคับที่ให้ผู้ชักชวนที่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจนคุ้มจำนวนเงินที่ลงไปลงทุนไปต้องคืนเงิน (กำไร) ที่ได้รับเพื่อแลกกับ

³⁶ พลิสสุภา พจนะลาวัฒน์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 73.

การยกเว้นโทษ อันเป็นการช่วยให้ผู้ที่เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงได้รับการเยียวยาที่รวดเร็วกว่าการฟ้องเอากับผู้กระทำ ความผิดตามมาตรา 4 หรือ 5

3. ผู้ที่ชักชวนเป็นบุคคลที่ทำให้ความผิดแพร่กระจายออกไป โดยเปรียบเสมือนเป็นเครื่องจักรที่ทำให้แชร์ ลูกโซ่ยังคงทำงานต่อไปได้ ผู้ชักชวนจึงเป็นกลไกที่สำคัญหากยับยั้งกระบวนการนี้ได้ตั้งแต่แรกความเสียหาย และ จำนวนผู้เสียหายจะลดลง

4. ที่บัญญัติให้ “...ชักชวนผู้อื่นให้เข้ามากู้ยืมเงินตามพระราชกำหนดนี้...” เพราะหาเพื่อป้องกันการตีความไปถึงการจ่ายผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระราชกำหนดนี้ อันอาจทำให้กิจการอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นแชร์ลูกโซ่ได้รับผลกระทบไปด้วย

5. ข้อเสนอแนะข้างต้นแค่การชักชวนให้มีการกู้ยืมเงินก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว หากได้บัญญัติให้ผู้อื่นต้องเข้าร่วมกู้ยืมเงินตามพระราชกำหนดนี้เสียก่อนจึงจะเป็นความผิด

6. ที่ต้องให้วางเงินกำไรที่ตนได้รับไปแล้วต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้ เพื่อรวบรวมเงินที่ได้ไปจัดสรรแบ่งให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายจริงจากการกระทำความผิดก่อนที่จะมีการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาล ทำให้มีการเยียวยาผู้เสียหายอย่างรวดเร็ว หากได้มีการฟ้องผู้ชักชวนต่อศาลแล้วหาผลเป็นการยกเว้นโทษอีกไม่

7. ที่บัญญัติในส่วน “...รู้หรือควรจะรู้ว่าบุคคลใดประกอบกิจการโดยเน้นการสรรหาบุคคลอื่นให้เข้าร่วมกู้ยืมเงินมากกว่าการดำเนินการทางการค้าปกติ...” เพราะการเสนอให้บัญญัติความผิดฐานใดฐานหนึ่งขึ้นใหม่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบภายในว่าผู้กระทำมีเจตนา ประมาท หรือมีความชั่วร้าย (Mens rea) หรือไม่อย่างไร สำหรับความผิดแชร์ลูกโซ่นั้นหัวใจสำคัญคือการที่ผู้กระทำรู้อยู่แล้วว่ากิจการนั้น เน้นการสรรหาบุคคลเข้ามามากกว่าการขายสินค้าหรือบริการตามที่กล่าวไว้หรือไม่มีการประกอบกิจการขึ้นจริง ๆ เพียงแต่ต้องการได้เงินมาหมุนเวียนจ่ายไปเรื่อย ๆ เท่านั้น ดังนั้น หากจะเสนอให้การชักชวนผู้กระทำเป็นความผิดก็ควรจะมีองค์ประกอบในส่วนตัวจิตใจว่าผู้กระทำการชักชวนนั้นได้รู้หรือแล้วว่ากิจการนั้นต้องการสรรหาคนเข้ามา หรือไม่สามารถประกอบกิจการที่ให้ผลตอบแทนได้เพียงนั้น³⁷

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

พระราชกำหนดกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนหาได้บัญญัติให้รวมถึงการกระทำอันเป็นการชักชวนผู้อื่นให้เป็นการผิดไม่ เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วพบว่าในกฎหมายต่างประเทศมีเหตุผลในการลงโทษผู้ชักชวนก็เพราะว่าผู้ชักชวนนั้นเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความผิดแชร์ลูกโซ่ยังคงอยู่ต่อไปและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งกรณีผู้ชักชวนที่เป็นผู้เข้าร่วมรายแรก ๆ ก็ได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการชักชวนผู้อื่นไปจึงไม่สมควรให้ผู้นั้นยึดถือกำไรเอาไว้ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันผลประโยชน์สาธารณะ การที่ผู้ใดชักชวนให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในแชร์ลูกโซ่โดยรู้ หรือควรจะรู้แล้วว่าการชักชวนนั้นเป็นแชร์ลูกโซ่สมควรเป็นความผิด และได้รับโทษตามกฎหมาย

จึงเห็นควรให้ เพิ่มเติมความผิดฐานใหม่เป็นมาตรา 5/1 โดยให้บัญญัติว่า “ผู้ใดเพื่อให้ตนหรือบุคคลอื่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าในอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ ชักชวนผู้อื่นให้เข้ามากู้ยืมเงินตามพระราชกำหนดนี้โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าบุคคลใดประกอบกิจการโดยเน้นการสรรหาบุคคลอื่นให้เข้าร่วมกู้ยืมเงินมากกว่าการดำเนินการทางการค้าปกติหรือ โดยรู้หรือควรรู้ บุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่ผู้นั้นได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสอบสวนของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการนำตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 วรรคหนึ่ง หรือ 5

³⁷ เหตุผลที่ผู้เขียนไม่เสนอให้องค์ประกอบทางจิตใจที่ผู้กระทำรู้หรือควรจะรู้ว่ามีการนำเงินผู้อื่นมาหมุนเวียนเหมือนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 นั้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ในวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน หัวข้อ ความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบความผิดและโทษ

มาลงโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” และในวรรคสองบัญญัติว่า “หากผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งมีผลกำไรจากการกักขังเงินตามพระราชกำหนดนี้ผู้นั้นจะต้องวางเงินดั่งกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย จึงจะได้รับการยกเว้นโทษ”

เพื่อให้กฎหมายนั้นครอบคลุมทุกลักษณะการกระทำที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและปราบปรามการกระทำที่สร้างความเสียหายต่อประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศ

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

ไกรฤกษ์ เกษมสันต์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 – มาตรา 366. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557.

จิตติ ติงศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิดและลหุโทษ. พิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, มิถุนายน 2553.

มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, พฤศจิกายน 2553.

สมพร พรหมพิตร. หลักกฎหมายพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 และพระราชบัญญัติการเล่นแชร์ พ.ศ. 2534. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, พฤศจิกายน 2537.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 2-3. แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

วิทยานิพนธ์

ณัฐวุฒิ สกมลพานิช. “ปัญหาการป้องกันและปราบปรามความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

พลิสสุภา พจนะลาวัฒน์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีแชร์ลูกโซ่.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

บทความภาษาไทย

อำนาจ เนตยสุภา และ อรธีรา อสัมภินวัฒน์. “สาระสำคัญของพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527.” บทบัณฑิตย. ปีที่ 66 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2553) : น. 9-25.

BOOKS

Legislation Review Committee. Parliament of NSW, Strict and absolute liability : Responses to the Discussion paper. Report No 6. 7 October 2006.

Standing committee on Legal affairs. Strict and absolute liability offences. Parliament of AUS, Feb 2008.

ARTICLES

James P. Jr. Collins. "Pyramid Sales Participants: Victims or Perpetrators." Temple Law Review. 47. (1974) : p697-714.

William W. Keep. "Multilevel Marketing and Pyramid Schemes in the United States: An Historical Analysis." Journal of Historical Research in Marketing. 6. Issue 4 (November 2014) : p. 2-20.

ELRCTRONIC MEDIA

BarNet Jade. "FEDERAL COURT OF AUSTRALIA." Online <https://jade.io/article/109377>, April 23, 2018.

Federal Register of Legislation. "Competition and Consumer Act 2010." <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00369>, 25 April 2018.

Singapore Law watch. "chua-hock-soon-james-v-public-prosecutor." www.singaporelaw.sg/sglaw/laws-of-singapore/case-law/free-law/high-court-judgments/22962-chua-hock-soonjames-v-public-prosecutor-and-other-appeals+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th, April 25, 2018.

West Law. "Endless chain schemes." [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N223291F08D7111D8A8ACD145B11214D7/View/FullText.html?originationContext=notesOfDecisions&transitionType=Document&contextData=\(sc.Category\)&docSource=be5eb20d50a241eab7704a1b95b49d5f&rulebookMode=false](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N223291F08D7111D8A8ACD145B11214D7/View/FullText.html?originationContext=notesOfDecisions&transitionType=Document&contextData=(sc.Category)&docSource=be5eb20d50a241eab7704a1b95b49d5f&rulebookMode=false) , April 23, 2018.

_____. "Prohibited activities relating to pyramid promotional schemes; penalties." [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892CF1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/Document/N48ED9460465A11E7A0A4C7892CF1E0/View/FullText.html?originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default)) , April 23, 2018.

_____. "Pyramid Promotional Scheme." [https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/RelatedInformation/NAAC1A370BE6D11D9BDF79F56AB79CECB/riNotesOfDecisions.html?originationContext=documentTab&transitionType=NotesOfDecision&contextData=\(sc.Category\)&docSource=0dab226f7a6747da932abc4f0e290cf0&rulebookMode=false](https://ezproxy.library.tu.ac.th:2445/RelatedInformation/NAAC1A370BE6D11D9BDF79F56AB79CECB/riNotesOfDecisions.html?originationContext=documentTab&transitionType=NotesOfDecision&contextData=(sc.Category)&docSource=0dab226f7a6747da932abc4f0e290cf0&rulebookMode=false) , April 23, 2018.